ҚАЗАҚ УНИВЕРСИТЕТІ

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

№32 (1625)
25 қазан
2016 жыл

Алғашқы 1948 жылдың 20 сәуірінен шыға бастады

www.kaznu.kz

Модернизация высшего ОБРАЗОВАНИЯ

Европейская Комиссия провела институциональный мониторинг международных проектов Темпус IV, реализованных с участием КазНУ. Основной целью встречи был обзор промежуточных и конечных результатов реализуемых проектов, а также изучение успешного опыта университета.

В рамках мониторинга были заслушаны 13 отчетов координаторов действующих проектов о результатах работы, обсуждены перспективы и план действий на будущий год.

Расширение международных научных и академических связей, интернационализация образования и науки являются мощным инструментом повышения

возможностей трудоустройства студенческой молодежи, модернизацию политики в области образования, продвижение диалога и содействие межкультурному взаимопониманию посредством академической мобильности и кооперации. Так, в рамках программы Эразмус в КазНУ им. аль-Фараби реализуется входящая и исходящая академическая мобильность студентов,

Биыл Қазақстан өз тәуелсіздігінің 25 жылдығын атап өтеді. 1991 жылдың 16 желтоқсан күні елімізді халықаралық құқықтың толыққанды субъектісі, әлем қауымдастығының мүшесі ретінде жария текен Мемлекеттік тәуелсіздік туралы тарихи Заң қабылданған болатын.

ҚАЗАҚСТАН ТӘУЕЛСІЗДІГІНЕ АЛҒАШҚЫ ҚАДАМ

Алайда, заңи тұрғыдан мемлекеттік тәуелсіздікке алғашқы қадам бұдан бір жыл бұрын, яғни Қазақ Кеңестік Социалистік Республикасының мемлекеттік егемендігі туралы Декларация қабылданған күні – 1990 жылдың 25 қазан күні жасалған еді. Осы құжат «Қазақстан Республикасының мемлекеттік тәуелсіздігі туралы» Заңы мен 1993 жылғы Қазақстанның алғашқы тәуелсіз Конституциясының құқықтық негізін қалап, Қазақстан тәуелсіздігін конституциялық ресімдеудің бастамасы болды.

Декларация мәтіні Қазақстанның жаңартылған Кеңестік Социалистік Республикалар Одағы құрамында одан әрі тіршілік ететіндігін көздесе де (өйткені оның мақсаттарының арасында Декларация Кеңес Одағының жаңа шартының мәтінін қабылдау үшін негіз ретінде қабылданды деген сөздер бар), оның мазмұнында бұл Декларация егеменді мемлекет ретінде Республика мәртебесін жүзеге асыратын Қазақстанның жаңа Конституциясы мен заңнамалық актілерін дайындауға негіз болады деп ашық жария етілген. Егемендіктің негізіне ұлттардың өзін-өзі еркін түрде анықтау құқығы жатқызылған.

Жалғасы 4-бетте

Жалғасы. Басы 1-бетте

ҚАЗАҚСТАН ТӘУЕЛСІЗДІГІНЕ АЛҒАШҚЫ ҚАДАМ

Декларацияда бекітілген негіз қалаушы қағидалар конституциялық сипатқа ие болып, осы күнге дейін әрекет етуде. Бұл қағидалар кез келген егеменді мемлекеттің басты үш элементіне де қатысы бар, яғни тұрғын халыққа, аумаққа және билікке.

Мәселен, тұрғын халыққа қатысты қарастырып отырған құжатта ешкімге берілмейтін және ажыратылмайтын адам құқықтары идеяларын белгілеген 1948 жылғы Адам құқықтарының жалпыға бірдей Декларациясы Қазақстан тарапынан алғаш рет танылды. Мемлекеттің басты міндеті ретінде Республикада тұрып жатқан халықтар достығын нығайту және оларды біріктіру туралы норма бүгінгі күнге дейін Қазақстанның ішкі саясатының басты

оның аумағының тұтастығын бұзуға шақыратын, сондай-ақ ұлт араздығын қоздыратын жария ұрандар заң бойынша жазаланады, – делінген.

Аумақтық үстемдік қағидасы егемендіктің Қазақстан аумағындағы оның барлық ұлттық байлығына, яғни жер және оның қойнауына, су, әуе кеңістігіне, өсімдіктер мен хайуанаттар дүниесіне, басқа да табиғи ресурстарға, халықтың жоғары органдарының басқа да актілерінің қолданылуы тоқтата тұру құқығы арқылы қамтамасыз етілетін болды.

Осындай негіздерге сүйене отырып, Республиканың экологиялық ортасын қорғау және табиғи ресурстарды пайдалану тәртібін, өз аумағында экологиялық қатер төндіретін көз болып табылатын кез келген кәсіпорындардың, мекемелердің, ұйымдардың, басқа да объектілердің құрылысына тыйым салу және олардың жұмыс істеуін тоқтату, ядролық қарудың сыналуына, жаппай қырып-жоятын қарудың өзге де түрлері (химиялық, бактериологиялық, биологиялық және басқалар) үшін сынау полигондарын салуға және олардың жұмыс істеуіне тыйым салуға құқығы туындады.

Декларацияның мемлекеттік биліктің ұйымдастырылуы мен қызмет ету мәселелеріне байланысты ережелері ерекше маңыздылыққа ие.

Декларация Республиканың барлық ұлт азаматтары Қазақстан халқын құрайды әрі ол егемендіктің бірден-бір иесі және мемлекеттік өкімет билігінің негізі болып табылады, мемлекеттік өкімет билігін Қазақстан Конституциясы негізінде тікелей де, өкілетті органдар арқылы да жүзеге асырады, – деп нақты белгіледі.

Қазақстан өз азаматтығын енгізетінін (сақтап қалатынын) және әрбір азаматқа КСРО азаматтығын сақтауға кепілдік беретінін жария етті.

Республика аумағында тұратын барлық бойынша жүзеге асырылады.

Басқа республикалармен Егеменді Республикалар Одағына ерікті түрде бірігетін және олармен өзара қатынастарын шарттық негізде құратын, Одақтан еркін шығу құқығын өзінде сақтап қалған егеменді мемлекет ретінде Қазақстан мемлекеттік ұлттық банкін, өзінің қаржылық-кредит жүйесін құру, мемлекеттік бюджетін дербес қалыптастыру, салық және одақтық-республикалық кеден жүйесін ұйымдастыру құқығын жария етті.

Сонымен қатар, Республиканың Қазақ ССР Жоғарғы Кеңесі мен Қазақстан Президентіне бағынатын және солардың бақылауында болатын өз ішкі әскерлерін, мемлекет қауіпсіздігі және ішкі істер органдарын ұстауға құқығы туралы жарияланды.

Қазақстанның мемлекеттік егемендігін сипаттайтын ең маңызды өкілеттіктері ретінде халықаралық қатынастардың дербес субъектісі болуға, сыртқы саясатты өз мүдделеріне сай белгілеуге, дипломатиялық және консулдық өкілдіктер алмасуға, халықаралық ұйымдардың, оның ішінде Біріккен ұлттар ұйымының және оның мамандандырылған мекемелерінің қызметіне қатысуға құқықтарын атап өту керек.

Республика шет елдермен экономикалық және сауда байланыстарын еріктілік пен тең құқықтылық қағидаларын сақтай отырып, өзара тиімді шарттар негізінде құратынын, сыртқы

Барлық азаматтардың олардың қай ұлтқа және партияға жататындығына, тегіне, әлеуметтік және мүлік жағдайына, жынысына және діни нанымына, жұмысының түріне, тұрғылықты жеріне қарамастан, тең құқықтылығы кейін Қазақстан Конституциясының іргелі қағидаларының біріне айналды. Мұндай сипатқа ие болған тағы да бір норма – барлық қоғамдық, саяси және діни ұйымдардың, бұқаралық қозғалыстардың мемлекет және қоғам өміріне қатысуы үшін тең құқықты мүмкіндіктерге берілетіндігі туралы ереже еді.

Қазақстанда тұратын барлық халықтардың өкілдері үшін қоғамдық өмірдің барлық салаларында тең құқықтар мен мүмкіндіктердің берілуі кейін Қазақстан халқы Ассамблеясының құрылуына түрткі болды.

Республика аумағынан тыс жерлерде тұратын қазақтардың ұлттық-мәдени, рухани және тілдік мұқтаждықтарын қанағаттандыру және қамқорлық көрсету бойынша мемлекет міндеті оралмандардың айрықша мәртебесін орнату қажеттілігіне алып келді.

Декларацияда алғаш рет жоғары, конституциялық деңгейде Қазақстан мемлекеттігінің ұлттық сипаты туралы жария етілді және оның аса маңызды міндеттерінің бірі болып қазақ халқының және Қазақстанда тұратын басқа да ұлттардың төл мәдениетін, дәстүрін, тілін қайта түлету мен дамыту және олардың ұлттық қадір-қасиетін нығайту табылатындығы айқындалды.

Декларацияда қазіргі шекарасындағы Қазақстан аумағы бөлінбейді және оған қол сұғылмайды, оның келісімінсіз Республика аумағын пайдалануға болмайды және конституциялық құрылысқа қарсы жасалатын кез келген күштеу әрекеттері,

мәдени және тарихи қазыналарына, бүкіл экономикалық, ғылыми-техникалық потенциалына таратылуына алып келді. Мұның барлығы республика егемендігінің негізін құрай отырып, оның ерекше меншігі деп жарияланды. Осыған қарамастан Республика Одақтың, басқа одақтас республикалардың, шет мемлекеттердің, олардың азаматтары мен ұйымдарының мүліктік құқықтарын қорғауға кепілдік берді.

Аумақтық үстемдік қағидасы Республика юрисдикциясының үстемдігін де белгіледі, яғни Республика аумағында Қазақстан Конституциясы мен заңдарының үстемдігі орнатылды (Қазақстан аумағында, оның өз еркімен Одаққа берген мәселелерін қоспағанда) және ол өз аумағында Республиканың егеменді құқықтары мен Конституциясын бұзатын Одақтың заңдары мен оның азаматтардың КСРО Конституциясы мен Қазақстан Конституциясында көзделген барлық құқықтары мен бостандықтарының жүзеге асыралатындығына кепілдік берілді.

Декларацияға сәйкес мемлекеттік өкімет билігі Республика ішінде, сондай-ақ Одақтық шартта белгіленген шеңберде сыртқы қарым-қатынаста үстем, дербес, толық болады. Қазақстан елдегі саяси, экономикалық, әлеуметтік және ұлттық-мәдени құрылысқа, оның әкімшілік-аумақтық құрылымына байланысты барлық мәселелерді дербес шешеді, мемлекеттік өкімет және басқару органдарының құрылымы мен құзыретін, сондай-ақ Республиканың символдарын (елтаңба, ту, әнұран) белгілейді.

Республикада мемлекеттік өкімет билігі оны заң шығару (басты органы Жоғарғы Кеңес), атқару (Президент) және сот билігіне (Жоғарғы Сот) бөлу қағидасы экономикалық қызмет мәселелерін дербес шешетінін де ашық жариялады.

Декларацияға сәйкес Республиканың ажырамайтын құқтарын құрайтын мәселелерді шешуге араласудың қандайы болса да оның егемендігін бұзу деп бағаланатынын ескертті.

Сөйтіп, Декларация мазмұны мемлекеттік тәуелсіздіктің негізін құрайтын басты қағидалардың бекітілгендігін байқатады. Декларация қағидаларын жүзеге асыру арқылы кейін Қазақстанның мемлекеттік тәуелсіздігі заңи түрде ресімделді. Сондықтан да, Мемлекеттік егемендік туралы Декларация біздің ел үшін мемлекеттік тәуелсіздікке қол жеткізудің алғашқы заңи қадамы болып табылады.

Сағынғали АЙДАРБАЕВ,
халықаралық құқық кафедрасының меңгерушісі, з.ғ.д.

Еуропалық комиссия ҚазҰУ-дың қатысуымен жүзеге асқан Темпус IV халықаралық жобаларына институционалдық бақылау жүргізді